

RAZVOJ NARACIJE V SLOVENSKEM ZGODOVINOPISJU PO DRUGI
SVETOVNI VOJNI IN V SAMOSTOJNI SLOVENIJI*Hrvoje RATKAJEC*Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijska 1
e-mail: hrvoje.ratkajec@zrs.upr.si*IZVLEČEK*

Pričujoči prispevek podaja analizo slovenskega zgodovinskega zgodovinskega po drugi svetovni vojni in v samostojni Sloveniji. Kot primerna metoda za obravnavo diskusije med slovenskimi zgodovinarji o načinu pisanja v slovenskem zgodovinskega je bil uporabljen koncept zgodovinske naracije. Ugotovljeno je bilo, da je slovensko zgodovinske po drugi svetovni vojni z naklonjenostjo sprejelo uporabo nove marksistične metodologije. V osemdesetih letih je prišlo do zavračanja le-te, z izgovorom, da ima ta metodologija negativen ideološki vpliv na zgodovinske. Po osamosvojitvi Slovenije se je slovensko zgodovinske ukvarjalo z lastno vlogo v novem, demokratičnem družbenem sistemu in s posledicami preteklih ideoloških vplivov.

Ključne besede: Slovenija, zgodovinske, zgodovinske naracije, ideologija, marksizem

LO SVILUPPO DELLA NARRAZIONE NELLA STORIOGRAFIA SLOVENA
DOPO LA SECONDA GUERRA MONDIALE E DOPO L'INDIPENDENZA
DELLA SLOVENIA*SINTESI*

Il presente contributo si propone di analizzare la storiografia slovena nei periodi dopo la seconda guerra mondiale e dopo l'indipendenza della Slovenia. Per adentrarsi nelle maglie della discussione tra gli storici sloveni riguardo le modalità di scrittura utilizzati dalla storiografia slovena, l'autore ha scelto quale metodo più adeguato il concetto di narrazione storiografica. I risultati dell'analisi hanno rivelato che la storiografia slovena nel periodo del secondo dopoguerra era propensa all'uso della nuova metodologia marxista, mentre negli anni '80 cominciò a respingere questo metodo con la motivazione che esso esercitasse un'influenza ideologica negativa sulla storiografia. Dopo l'indipendenza della Slovenia, la storiografia slovena si è occupata soprattutto del proprio ruolo in seno al nuovo e democratico

sistema sociale, così come delle conseguenze derivate dalle influenze ideologiche del passato.

Parole chiave: Slovenia, storiografia, narrazione storiografica, ideologia, marxismo

KAJ JE ZGODOVINOPISNA NARACIJA?

Ko je Hayden White leta 1973 objavil svoje delo *Metahistory*, je med zgodovinarji odprl obsežno diskusijo o pomenu naracije v zgodovinopisju. Whitovo izhodišče je, da ima naracija v zgodovinopisju, kot metoda za predstavljanje dogodkov skozi čas, prednost pred empirično raziskavo. Namreč, resničnost zgodovinske interpretacije preteklosti je odvisna od načina, kako je prikazana oz. napisana, in ne od resničnosti zgodovinskih dejstev. Whitova teza je zanetila obsežno diskusijo o vlogi raziskovanja in pisanja o preteklosti. Stališče Whitovih zagovornikov je bilo, da je znanje o preteklosti odrejeno s predstavtivjo oz. da je znana zgodovina odvisna od načina, kako jo zgodovinar zapiše. Nasproti temu so zagovorniki empiričnega raziskovanja trdili, da takšna svoboda zgodovinarja izničuje vlogo znanstvenega raziskovanja in pretvarja zgodovino v zgolj eno od vrst literature. Zgodovinopisje se od fikcije razlikuje prav zato, ker preteklost kot takšna obstaja. Zgodovinar ne more na poljuben način pisati o kakršni koli temi iz preteklosti, saj ima vsaka tema svoj historični kontekst in zahteva, če želi biti zgodovinopisje znanost, znanstveno obravnavo in interpretacijo preteklih dejstev.

Ugotovitev, do katere so prišli nekateri teoretiki zgodovinopisja je, da mora kvaliteta zgodovinska naracija združevati tako znanstveno vednost o preteklih dogodkih kot tudi primerno predstavitev le-teh. To pa pomeni takšno narativno strukturo, v kateri sta kognitivni oz. spoznavni diskurz, ki povezuje empirično raziskana dejstva v celoto, in normativni diskurz oz. diskurz pravila, merila, ki osmisli narejeno sintezo dejstev, primerno povezana. Jerzy Topolski je v svojih prispevkih za znanstveno publikacijo *History and Theory* opisal koncept naracije, v kateri na način vertikalne strukture prehaja od empirične oz. kognitivne ravni do normativne ravni. Prednost tako postavljenega koncepta je, da lahko oba diskurza – ker predstavljata vsak svojo substrukturo naracije – prideta do veljave, hkrati pa sta po hierarhični liniji najtesneje povezana.

Osnova zgodovinske naracije, kot jo je predstavil Topolski, je *bazična informacija* oz. bazična izjava. To bazično izjavo sestavljajo določene izjave (propozicije), ki smo jih dobili s pomočjo kritične analize vira. Bazična izjava je torej izraz

nekega dejstva. Sestavljanje bazičnih informacij v naracijo je proces, ki se odvija na dveh nivojih, in sicer na horizontalni in vertikalni ravni. Že sama zahteva po povezovanju množice različnih in raztepenih bazičnih informacij v celoto potrebuje jasen in razločen okvir. To je vsebinski okvir, v katerem lahko zgodovinar prehaja od posameznih izjav do večjih narativnih enot. Uporaba takšnega okvira zgodovinarju ponuja očitne prednosti, saj mu omogoča, da ima pregled nad različnimi stopnjami naracije. Tako si zgodovinar ustvari sistem, kjer izbira dejstva in bazične informacije, jih razporeja po pomembnosti ter jih povezuje v posamezne izjave (oz. stavke), s katerimi tvori smiselne celote. Te narativne celote niso enostavno zaporedje stavkov, ampak so zapletene strukture, v katerih se manjše zgodbe vpletajo v večje, to združevanje pa se večkrat ponavlja. Takšen postopek na horizontalni ravni je *kognitivno-estetski postopek*, saj združuje tako ustvarjanje resnice o preteklosti v naraciji kot tudi način, kako se naracija obnaša in izraža.

Pravila, po katerih se dejstva povežejo v reprezentativno naracijo, so logična pravila. Ta naraciji kot celoti ne dajejo samo spoznavne vrednosti, temveč jo tudi oblikujejo. Glede na kognitivni vidik je naracija uspešna prav zato, ker se jo obravnava kot celoto, kar pomeni, da ni pomembna samo resničnost njenih dejstev, ampak tudi resničnost nje same, kar pa je močno povezano z vsebinsko enotnostjo narativne celote. Sam vsebinski okvir mora v svoji prezentaciji naracije omogočati, da naracija izraža resnico. Naracija je tako bliže resnici, če je vsebinsko enotna in če pokriva večji spekter preteklosti. Seveda povezava med vsebinskim okvirom in preteklostjo ni dana enkrat za vselej, saj že same spremembe zgodovinskega znanja o preteklosti skozi čas zahtevajo dopolnjevanje. Toda pomembno je, da v okviru vsebinske enotnosti ni prostih, nepovezanih stavkov ali zgodb, ki po svoji naravi niso del naracije. Logična koherenca tako omejuje zgodovinarjevo umetniško svobodo pri ustvarjanju naracij.

Vertikalna struktura nosi vso težo naracije. V njej pride do kombinacije estetskega in normativnega diskurza, kar pomeni, da šele vertikalna struktura legitimira naracijo kot veljavno. Navedena struktura je sestavljena iz treh delov.

Prvi del je *substruktura informacije*, kjer se izražajo narativne celote, kot jih je ustvaril zgodovinar. Ta del je neposredno povezan s horizontalno ravnjo, saj je to tisti del naracije, kjer so oblikovani stavki in zgodbe, ki sestavljajo narativne celote. Na tem mestu Topolski ni dovolj jasen glede tega, ali je ta substruktura samo podaljšek horizontalne ravni ali samostojen del vertikalne strukture, saj se zdi, da imata podobne naloge. Označi jo kot tisti del naracije, ki je usmerjen neposredno na občinstvo. Lahko pa sklepamo, da je horizontalna raven osnova vertikalni in tako izenačimo to prvo substrukturo s horizontalno ravnjo. Prav tako ta substruktura predpostavlja določeno znanje prejemnika, ki pa pogosto ni jasno razvidno. Ta skrita domneva avtorju omogoča, da uporablja tiste izjave drugih avtorjev, za katere misli, da jih prejemnik pozna, kakor tudi, da uporablja določene bližnjice ali izpušča določene dele. Skratka, že prva substruktura lahko izraža odnos zgodovinarja do

preteklosti, ki je predstavljen v naraciji, kar je že estetska kategorija, kjer ni več prisoten samo kognitivni diskurz.

Drugi del strukture predstavlja *substruktura retorike*, v kateri so dani različni jezikoslovni načini izražanja naracije, ki služijo prepričevanju občinstva in prenosu smisla naracije. Ti načini izražanja so skriti in vsebujejo tako besedne kot miselne figure. Prve vključujejo metaforo, sinekdoho, ironijo, druge pa klimaks, antiklimaks, apostrofo, hiperbolo, vzklik, itd. Ta substruktura torej daje naraciji poseben *retorični okvir* (ang. *rhetorical frame*), saj posreduje avtorjevo občutje naracije (ali je naracija ironična, apologetska, odobravajoča, zavračajoča, itd.). Pri tem skritem retoričnem okviru je torej že na delu normativni diskurz, ki prejemniku omogoča, da prebere avtorjevo moralno ali politično stališče v naraciji in vzpostavi odnos do njega.

Zadnji del strukture, *teoretično-politična substruktura*, je tista, v kateri se ustvari sam koncept naracije. Vsebuje ideološka, filozofska, politična ter teoretska nagnjenja avtorja, kar se kaže v izbiranju teorij, ki jih bo avtor uporabil pri ustvarjanju naracije. Poleg tega lahko vse te teorije povzamemo v t. i. avtorjev pogled na svet, ki ga lahko označimo za primarni hermenevtični horizont. To je tisti pogled, s katerim je avtor v neposrednem odnosu s svetom in v svetu. K temu lahko prištejemo še osnovo normativnega diskurza iz druge strukture, to je sistem vrednot, ki jih avtor priznava.

Skratka, teoretično-politična substruktura je tista, ki predstavlja osnovo za prvi dve substrukturi. Ni neposredno izrazna, vendar brez nje ni mogoče opraviti temeljite analize naracije in ugotoviti, ali je naracija resnična. Je pa možno v prvi substrukturi prepoznati določene izjave ali izraze, ki so neposredni odraz te strukture (npr. ideološka stališča avtorja). Prvi takšen izraz pripada tradicionalnemu zgodovinopisju 19. stoletja, drugi pa modernemu zgodovinopisju. V primeru prvega je naracijo pogosto določal sistem političnih in ideoloških nagnjenj avtorja, kar je seveda posledica načina pisanja zgodovine v določeni dobi. Pri modernem zgodovinopisju pa naracijo ne nadzira več neposredno ideološka ali politična koncepcija, temveč teorija, ki prav tako vpliva na konceptualizacijo naracije. Problem takšnega nadzora ni več v neposrednem izražanju avtorjevega ideološkega pogleda, temveč v pretiranem vplivu na koherenco same naracije. Avtor mora paziti, da njegov teoretski koncept naracije ne postane preveč prežet s samo teorijo, saj mora biti njegov cilj doseganje posebne znanstvene veljave naracije. Šele takšna veljava mu omogoča, da naracija govori resnico, ki jo prepoznavajo tudi drugi.

Preden preidemo k analizi naracije slovenskega zgodovinopisja, je potrebno opozoriti na sledeče: substruktura informacije je tista substruktura, ki obsega vse tri strukture. Čeprav je na vertikalni lestvici na najnižjem mestu, je zaradi lastnosti ostalih dveh struktur, da se *ne* izražata eksplicitno, tista, ki je edina "vidna". Na podlagi koncepta naracije Topolskega je mogoče trditi, da je, praktično gledano, ves tekst, ki ga ima bralec pred seboj, prikaz določene vsebine, uokvirjene tako, da posreduje določeno informacijo. Elementi strukture retorike ali politike *niso vedno*

vidni v samih besedah in stavkih, ampak šele posredno. Druga možnost je, da so ti elementi neposredno očitni, da torej avtor direktno izraža svoj pogled ali teorijo, lahko tudi na račun slabitve znanstvene veljave dela. V obeh primerih pa je uporaba jezikovnih figur, verjetno zaradi samega užitka pri branju, neizbežna, tako da je ta del substrukture retorike tudi neposredno viden.

Teoretično-politična substrukture in substrukture retorike sta torej lahko neposredno izraženi v samem avtorjevem stilu ali pa ju je potrebno razbrati iz teksta. V obeh primerih sta del prve substrukture, kajti tudi izraz avtorjevega stališča je informacija, ki je del vsebinskega okvira. Podobno velja za analizirane tekste. Le redko je teoretično-politična substrukture neposredno razvidna, pa tudi retorična substrukture se v celoti lahko sestavi šele ob pogledu na tekst kot celoto. Zaradi preglednega razumevanja naracije slovenskega zgodovinarstva so v pričujočem primeru iz teksta izločeni elementi treh substruktur po *funkciji*, glede na to, ali pripadajo teoretično-politični ali retorični substrukturam. Seveda vsi ti elementi tvorijo enoten vsebinski okvir in so kot taki del substrukture informacije. To je njihova primarna funkcija, toda njihova višja funkcija, ki jih je oblikovala v to, kar so, je funkcija ostalih dveh substruktur. Zato so določene informacije ostale na ravni prve substrukture, saj imajo sporočilno vrednost, druge informacije pa so bile premeščene na drugi dve substrukturam, ker je njihova vloga izražanje retoričnih značilnosti naracije ali avtorjevih stališč, pogleda na svet, ipd. Želimo torej, da se deli analizirane naracije berejo bodisi kot posamični deli bodisi kot celota.

ZGODOVINOPISNA NARACIJA PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Po drugi svetovni vojni se je slovensko zgodovinarstvo korenito spremenilo. Ne samo, da je šlo skozi celovit pregled vsega do tedaj opravljenega dela; postavilo je popolnoma nove smernice. Vpliv odločitev, ki so jih sprejemali slovenski zgodovinarji in tudi tisti, ki jih je zgodovina posredno zadevala, bo prisoten še globoko v času, ko bo slovensko zgodovinarstvo ponovno spreminjalo svoja izhodišča in cilje. Jasno je, da je več kot pol stoletja delovanja v socialistično zaznamovanem družbenem okolju vtisnilo slovenskemu zgodovinarstvu vsebinske in formalne (metodološke) oblike, ki so neposredno vplivale na sestavljanje del za slovensko zgodovino. Medtem ko so sama dela odpirala razpravo tudi po spremembi družbenega sistema v devetdesetih letih, so bile teoretične diskusije med zgodovinarji za širšo javnost dokaj nezaznavne.

Namen tega članka ni obravnavati vsebinsko plat slovenskega zgodovinarstva po drugi svetovni vojni, temveč razčleniti in eksplicirati njegovo teoretično plat. To pomeni, da ne gre za analizo naracije oz. zgodbe, ki so jo pisali zgodovinarji, ampak za analizo *naracije*, ki so jo formirali zgodovinarji, ko so razglabljali o svojem zgodovinskem delu. Ta *naracija* je torej *zgodovinska naracija o zgodovinski naraciji*. Oblikovala se je v dveh prelomnih obdobjih: po koncu vojne in v osemdesetih letih

prejšnjega stoletja. Zakaj sta bili izbrani ti dve obdobji? Prvič, skoraj takoj po vojni je bil v *Zgodovinskem časopisu*, novem glasilu zgodovinarjev, objavljen program dela, ki je začrtal osnovna izhodišča tako glede vsebin(e) bodočih del kot tudi metod(e), po kateri(h) naj zgodovinarji delajo. Postavil je temeljne značilnosti naracije ter tega, kako naj zgodovinarji govorijo o zgodovinskem delu in stroki. Drugič, obdobje osemdesetih let je naraciji ponudilo prve spremembe, ki so sovpadale s premiki v slovenski politiki. Tako kot sta se spreminjali vsebina in forma zgodovinskih del v tem času se je vsebinsko in oblikovno spremenil tudi način govora o teh delih. Te spremembe niso bile enovite, saj so imeli že zgodovinarji sami različne predstave o svojem delu in stroki. Takšen "mešan" diskurz, poln novih vsebinskih in teoretičnih značilnosti kot tudi močnih potez do tedaj uporabljane naracije, nam pove, da so osemdeseta leta prehod iz ene naracije v drugo.

Analiza zgodovinopisne naracije bo potekala na ravni treh standardnih substruktur, kakor jih je opredelil Topolski. Substruktura informacije (ki je bila tu izenačena s horizontalno ravnjo) bo pokazala, kako so slovenski zgodovinarji od prvih začetkov do druge svetovne vojne obravnavali razvoj slovenskega zgodovinopisja. V prikazu tega razvoja bo že mogoče zaslediti stopnjo avtorjevega znanja in njegovo sposobnost pisanja po zakonih logike in gramatike. Prav tako bo opazno še osnovno vrednostno stališče avtorja do lastnega prikaza. S pomočjo substrukture retorike bo obdelan retorični okvir naracije, ki bo lahko apologetičen, kritičen ali še kaj drugega in ki bo uporabljal različne jezikovne figure. Zadnja, teoretično-politična substruktura, pa bo ocenjevala spremembe vrednot avtorjev, ki so povezane s spremembo odnosa do družbenega sistema v celoti. Skozi stališča zgodovinarjev o vlogi zgodovine je namreč možno zaznati, kakšna so njihova stališča do sveta in do družbe, v kateri živijo.

Za omenjeno analizo je izjemno pomembno, da se zgodovinopisna naracija ne poenostavlja, kar pomeni, da avtorjev retrospektivno ne obravnavamo samo z idejnega, temveč tudi s teoretičnega in epistemološkega stališča. Nujno je, da se izognemo temu, da bi avtorjem naracije vsiljevali samo enoznačne vrednostne oznake. Zgodovinopisna naracija je kompleksna struktura, kjer ni pomembna samo teoretično-politična substruktura, temveč sta enako pomembni tudi informativna in retorična substruktura.

Pregleda slovenske zgodovinopisne ustvarjalnosti od prvih poskusov do začetka vojne sta se v prvih treh številkah *Zgodovinskega časopisa* najtemeljiteje lotila zgodovinarja Bogo Grafenauer in Milko Kos.¹

1 "Slovenski zgodovinar je danes dolžan, da si odgovori na vprašanje: kakšna je bila pot, ki jo je hodilo slovensko zgodovinopisje v preteklosti, kaj je bilo v tem zgodovinopisju veljavnega in kaj je treba zavreči" (Uredništvo, 1947, 7).

Grafenauer začne s pregledom zgodovinopisnega ustvarjanja od Linharta do marksističnih zgodovinopiscev, ta del članka pa odlikuje čvrst vsebinski okvir in zanesljivost logičnega sklepanja. Tako oceni, da se je slovensko zgodovinopisje do prve polovice 20. stoletja razvijalo s pomočjo nemške zgodovinopisne metode (Grafenauer, 1947, 16). Za čas med obema vojnama poudari, da so si tedaj velik pomen pridobili ljudje, ki niso bili šolani za zgodovinarje, ampak so se temeljito ukvarjali z metodo historičnega materializma, "ki je šele zaključil razvoj zgodovine v resnično znanost" (Grafenauer, 1947, 16). Avtor nadaljuje s tem, da so ti zgodovinski delavci po veljavnosti svojega dela pogosto presegali strokovnjake. Izpostavi Edvarda Kardelja, "čigar knjiga Razvoj slovenskega narodnega vprašanja (1939), najgloblja idejna priprava Osvobodilne fronte, pomeni tudi globoko obdelavo slovenskega narodnega razvoja v zadnjih dveh stoletjih, brez dvoma daleč najboljšo od vseh dosedanjih sintetičnih del o tem razdobju. To je sploh prvi poskus *resnične razlage* slovenske zgodovine [podčrtal H. R.]" (Grafenauer, 1947, 16). Na tem mestu je vrednostno stališče avtorja, ki ga posreduje prejemnikom, že zaznavno. Apologetičen ton, s katerim govori o Kardelju in marksističnih zgodovinarjih ter besedne figure, ki jih uporabi (npr. *resnična razlaga*), namreč služijo temu, da se posebej izrazi *pomen marksističnih zgodovinarjev*. Resda je ocena njihovega dela v osnovi spoznavnega značaja, kajti marksistično zgodovinopisje je samo del vsebinskega okvira, v katerem je Grafenauer kronološko nanizal slovenske zgodovinarje, vendar ta ocena ni samo kognitivna, marveč je že tudi normativna. To pomeni, da je avtor večjo vrednost, v moralnem in teoretičnem smislu, pripisoval marksističnemu zgodovinopisju v primerjavi z zgodovinopisjem pred njim.

V nadaljevanju Kos poudarja metodološki pomen ukvarjanja z gospodarsko in socialno zgodovino, za kateri meni, da predstavljata "osnove zgodovinskega raziskovanja in pogoja za objektivno poznavanje zgodovinskega razvoja človeštva vobče" (Kos, 1948–1949, 135). Pomen takšne zgodovine je povezan z metodo zgodovinskega materializma, ki je "brez dvoma od vseh dosedanjih najboljši metodični prijem za proučevanje zgodovine" (Grafenauer, 1947, 22), kar pa je seveda metoda, prisotna v delih Marxa, Engelsa, Lenina in Stalina in posledično tudi metoda slovenskih marksističnih zgodovinopiscev. Epistemološko gledano je zgodovinar dolžan, "da se na novi osnovi znanstvene metode dialektičnega in historičnega materializma pribori do slike slovenske zgodovine" (Uredništvo, 1947, 9), ki je slika gospodarskega in družbenega razvoja širših ljudskih množic. "Na ta način se bo zgodovina slovenskega ozemlja [...] spremenila končno v resnici v zgodovino slovenskega naroda" (Grafenauer, 1947, 23). Del naracije o metodi sledi istim stopnjam kot del naracije o pomenu marksističnih zgodovinarjev.

V okviru substrukture informacije sta tako Grafenauer in Kos kot uredništvo, ki je v prvi številki Zgodovinskega časopisa predstavilo uvod z naslovom *Obračun in program*, sestavili veljaven vsebinski okvir, v katerem so jasno in logično predstavili svoja stališča. Pri tem je bil retorični okvir očitno odobravajoče zastavljen v govoru o

marksističnih zgodovinarjih in novi metodi, kar pomeni, da je teoretsko stališče avtorjev pozitivno vrednotenje teh zgodovinarjev in te metode.

Grafenauerjev politični in vrednostni nazor, kot ga je mogoče razbrati v naraciji, je poudarjanje vloge zgodovinarja v razvoju nove družbe. Tako so med kognitivnimi deli naracije prisotni tudi izrazi, ki so neposredni odraz njegovega vrednostnega in idejnega stališča. "Močno zanemarjeni so bili vsi problemi novejšje zgodovine, [...] skratka vsa vprašanja, na katerih znanstveni osnovi bi morala sloneti trdna, resnična slovenska politika. Slovenski zgodovinarji nikakor niso izpolnjevali tega, kar so bili dolžni svojemu narodu" (Grafenauer, 1947, 16). Iz tega citata ni težko razbrati, da je v Grafenauerjevem političnem in etičnem stališču *zgodovina neposredno povezana s politiko* in (politično) usodo slovenskega naroda. Takšna pozicija je vrednostna pozicija in je drugačna od stališč, ki jih ima Grafenauer o marksističnem zgodovinarstvu in njihovi metodi. Vendar pa obe stališči sestavljata celoto in resnico naracije. Podobnega mnenja kot Grafenauer je tudi uredništvo: "Imeti mora [slovenski zgodovinar, op. p.] pa tudi jasno zavest o tem, kakšno naj bo njegovo delo v novi državi in novi družbi." (Uredništvo, 1947, 7). In dalje: "Naziranje o izoliranosti znanstvenih strok in vprašanj [od ljudskih mas, op. p.] je že samo po sebi izraz negacije enotnosti zgodovinskega procesa" (Uredništvo, 1947, 8).

Takšne trditve so povezane z zelo *pozitivnim vrednotenjem Narodnoosvobodilnega boja* za časa druge svetovne vojne na Slovenskem. Grafenauer zelo apologetsko in, lahko bi rekli tudi vzneseno, piše, da je "narodno-osvobodilna vojna, najbolj herojski in najslavnejši del dosedanje slovenske zgodovine, [...] Slovenci smo končno dozoreli v resnici v narod" (Grafenauer, 1947, 25). Uredništvo dodaja: "Na drugi strani je bila samo logična pot onih, ki so jih njihove reakcionarne in oportunistične teorije privedle na pozicije odkritega narodnega izdajstva; izločitev teh maloštevilnih posameznikov ne predstavlja v nikakem oziru izgube za slovensko znanost. [...] ko je mogel imeti znanstvenik svoje mesto v borbi, je bilo tako oportunistično in udobno gledanje in delo še prav posebej objektivno škodljivo in je slabilo silo narodnoosvobodilne borbe" (Uredništvo, 1947, 9).

Povezovanje zgodovine s politiko in zagovarjanje izjemnega pomena Narodnoosvobodilne borbe dopolni ideja o *usodnem pomenu zgodovine za prihodnost*. "Prav v analizi te velike linije slovenske narodne zgodovine, v liniji dosledne borbe majhnega proletarskega naroda proti zunanjim in notranjim sovražnikom za gospodarski in družbeni napredek, [...] v analizi te linije je najboljše orožje, ki ga more in mora dajati slovenski zgodovinar svojemu ljudstvu v njegovih današnjih borbah" (Grafenauer, 1947, 25). Pisanje uredništva je veliko bolj dramatično in navdihujoče kot Grafenauerjevo: "[...] da se na vprašanja naše preteklosti in sedanjosti odgovarja na enostavnejši, a vendarle pravilen, zanimiv, lokalno-nazoren način. Zgodovinarji se danes ne smejo izolirati v kabinetih, oni so dolžni sodelovati pri delu za izgradnjo nove domovine in oblikovanje novega človeka" (Uredništvo, 1947, 10).

Tretja substruktura je torej sestavljena iz nazora o nujnosti povezave zgodovinske znanosti s politiko, ki pozitivno vrednoti to, da je zgodovina tista, ki neizbežno prispeva k doseganju teleološkega cilja celotne družbe. Retrospektivno gledano to pomeni, da je za doseganje tega cilja potrebno pozitivno ocenjevati izhodišča te poti, ki ležijo v Narodnoosvobodilni vojni. Za obravnavano zgodovinopisno naracijo bi lahko trdili, da je sestavljena iz spoznavne funkcije, vpeta v trden vsebinski okvir brez logičnih napak v sestavi ter iz normativne funkcije, ki jo je mogoče prikazati v obliki vrednostno-normativne lestvice. Na njenem vrhu je eshatološki cilj nove družbe, pri doseganju katerega sodeluje tudi zgodovina, ki pa ima svojo osnovo v pozitivnem značaju Narodnoosvobodilne borbe. Takšna naracija je zmes dveh enakovrednih funkcij, saj ni niti zgolj striktno znanstven elaborat o slovenskem zgodovinopisju niti čisti politični program.²

Leta 1951 je sociolog Boris Zihel v svojem članku z naslovom *O nekaterih teoretičnih in praktičnih problemih slovenskega zgodovinopisja* podal svojo različico zgodovinopisne naracije, kakor so jo zastavili Grafenauer, Kos in drugi. Kot trdi Luthar (Luthar, 1993, 164), se je Zihel glede vsebinskega okvira zgledoval po Grafenauerjevem članku (*Problemi in naloge*) iz prve številke Zgodovinskega časopisa. Analiziral je slovensko zgodovinopisje do druge svetovne vojne in uporabo metode historičnega materializma. Celovito gledano ta vsebinski okvir ne prinaša drastičnih informativnih novosti, vendar se od Grafenauerjevega razlikuje glede stališča o zgodovinopisju v preteklosti. Medtem ko slednji zgodovinarje obravnava v njihovem ukvarjanju s predmetom in metodo, pa Zihel daje večji poudarek razvoju družbenih odnosov na Slovenskem v tistem času, ki je "v zvezi z oblikovanjem in rastjo slovenskega naroda ter njegovih vodilnih družbenih plasti" (Zihel, 1989, 61). Prav zaradi svoje ujetosti v politične in narodnobuditeljske tokove tedanjega časa so zgodovinarji pristali na "posebno navezanost na fevdalni srednji vek" (Zihel, 1989, 62), kar je po njegovem mnenju pomenilo uveljavitev neoromantičnih in pragmatističnih tendenc ter posledično privedlo do tega, da so se zgodovinarji ukvarjali s politiko in diplomacijo, ne pa z vprašanji kmeta in delavca. V širšem teoretičnem okvirju, kot ga je postavil Grafenauer, Zihel tako sklepa, da je bilo slovensko zgodovinopisje preveč obremenjeno s pragmatizmom in neoromantizmom ter da je zdaj

2 Ocena Ota Lutharja o naravi povojne naracije, ki bi ji bilo mogoče pritrditi, je: "[...] saj je prvi dve desetletji po vojni prevladovalo izrazito ideološko pojmovanje, ki pravi, da se je do "objektivne" predstave pretekle realnosti mogoče prebiti le s pomočjo metodoloških principov historičnega materializma" (Luthar, 1993, 160), vendar pa avtor meni, da je posledica takšnega politično-ideološkega vpliva ta, da je "večino teoretičnih in metodoloških razmišljanj podredil široko zastavljeni *marksistični teoriji družbenega razvoja*, v okviru katere so bili strokovni (poklicni) zgodovinarji velikokrat le 'poslušalci'" (Luthar, 1993, 162).

z razvojem marksistične metode tega konec. Razlika med Zihlerlovim in Grafenauerjevim vsebinskim okvirom je torej v teoretični zastavitvi, saj je pri Zihlerlu njegov teoretični nazor (marksističen primat ekonomske osnove nad politično) bolj prisoten in očitni kot pri Grafenauerju, ker je to pogled s *pozicije marksističnih teoretičnih izhodišč* (npr. uporaba izrazov neoromantizem in pragmatizem), ki ne obravnavajo samo epistemološkega odnosa med zgodovinarji in njihovimi metodami.

O spremembah pri teoretično-politični strukturi je mogoče brez pretiravanj reči, da je Zihlerl odkrito in močno poudarjal svoj ideološki nazor, ker je osebno (kot komunist) in profesionalno (kot sociolog) verjel v ideje komunizma in socializma. Zaradi tega je njegova naracija bolj ekspliciten manifest teh idej, apliciran na zgodovino, kot pri Grafenauerju ali uredništvu, ki se izogibata očitnim ideološkim zagovorom. Če Grafenauer Narodnoosvobodilno borbo vrednoti kot najpomembnejšo borbo v slovenski zgodovini, potem Zihlerl govori tudi o *prevrednotenju vrednot* "v naši znanosti in umetnosti, zlasti v naših družbenih vedah" (Zihlerl, 1989, 57). To prevrednotenje ni samo metodološko in ker je zgodovina povezana s politiko (takšno stališče sta zavzemala tudi Grafenauer in uredništvo), je to tudi politično prevrednotenje.³ Čeprav sta uredništvo in Grafenauer zagovarjala omejeno teleološkost, ko sta poudarjala novega človeka in novo družbo, pa nista izražala tako očitne eshatološke povezanosti med zgodovino in družbo, kot jo izraža Zihlerl.⁴ Njegovo uvajanje novih normativov v članku je mogoče označiti kot *ideološko radikalizacijo naracije*, kar pomeni, da naracija izgublja znanstveno veljavo in postaja *idejni razglas*.⁵

Hkrati s to očitno demonstracijo svojega idejnega stališča do družbe in sveta je tudi teoretična razlaga razvoja slovenskega zgodovinskega, ki je bila ustvarjena v okviru teorije marksizma, postala prežeta z ideološkimi stališči avtorja. Tako lahko zasledimo fraze, kot so: "Slovensko zgodovinsko je vse dotlej močno zanemarjalo prelomne dobe v zgodovini slovenske zemlje, *revolucionarna obdobja* [podčrtal H. R.] v preteklosti slovenskega naroda" (Zihlerl, 1989, 65), "ustvarjalo [slovensko ljudstvo, op. p.] svoje *borbene, revolucionarne tradicije*" (Zihlerl, 1989, 64), ki nagibajo kognitivni diskurz naracije na stran propagiranja določene norme. Tudi retorični

3 "Samo na tako pridobljeni pravilni oceni prelomnih razdobj v slovenski preteklosti, na pravilni oceni družbenopolitičnih odnosov [...] je bilo moči v najusodnejših letih slovenske zgodovine graditi *pravilno politiko* [podčrtal H. R.]" (Zihlerl, 1989, 58).

4 "Kolikor bolj je znanstvenik, v našem primeru zgodovinar, v svojih nazorih usmerjen v bodočnost, kolikor bolj je predan družbenemu napredku in s tem stvarnosti, ki postaja vse resničnejša, toliko manj ga je strah zgodovinskih dejstev, toliko neposrednejši in nepristranejši je njegov odnos do njih, toliko objektivnejši je. In narobe, kolikor bolj je vezan z interesi družbene reakcije, toliko bolj ga je strah zgodovinskih dejstev, ki vsa govore proti nespremenljivosti in trajnosti kakršnihkoli družbenih odnosov in potemtakem tudi proti neomajnosti družbenega reda, ki mu je privržen" (Zihlerl, 1989, 60).

5 Na takšno usodo naracije je opozarjal Topolski, ko je govoril o piščevi pretirani rabi teorije, ki lahko izniči znanstveno vrednost naracije. Vendar pa ni problematično Zihlerlovo ideološko izhodišče, ampak njegovo preoblikovanje zgodovinske naracije v idejno-politično naracijo.

okvir, v katerem se govori o znanstvenih nalogah slovenskega zgodovinopisja, je prežet z dramatičnim tonom eshatološkosti.⁶

Ziherl zaključí svoj prispevek o "končni zmagi [marksizma, op. p.] v naši znanosti" (Ziherl, 1989, 67) in tako dokonča preoblikovanje zgodovinopisne naracije, ki so ji osnove dali Grafenauer, Kos in uredništvo. Zaradi prevlade teoretično-politične substrukture sta zdaj okrnjeni njeni znanstvena vrednost in resničnost.

Prve večje spremembe v naraciji so se zgodile v osemdesetih letih, in to v širokem obsegu, na ravneh vseh treh substruktur. Leta 1984 je Peter Vodopivec v reviji *Problemi* izdal članek z naslovom *Poskus opredelitve slovenskega zgodovinopisja z vidika odnosa zgodovina-ideologija (Teze za razpravo)*, kjer se sprašuje o znanstvenem in družbenem stanju slovenskega zgodovinopisja, v isti številki revije pa svoj prispevek objavi tudi Vasko Simoniti (*Ali obstaja koncept slovenske zgodovine?*). Največje spremembe so sledeče: na ravni substrukture informacije pride do spremembe vsebinskega okvira, saj se reinterpreterirajo dejstva, ki sta jih o razvoju slovenskega zgodovinopisja zapisala Grafenauer in Ziherl. Spremenita se tudi teoretični in idejni pogled avtorjev, ki nadomeščata Grafenauerjevo in Ziherlovo stališče povezanosti zgodovine s politiko in eshatološkosti zgodovinskega razvoja marksistične družbe z novimi normami in teorijami. Substruktura retorike na drugi strani doživi spremembe na ravni uporabe nekaterih terminov in fraz.

Prva večja novost je objavljjanje dejstva, da je *uveljavljanje metode historičnega materializma dalo tudi negativne rezultate*. Tako Vodopivec oceni, da je "ostal pri raziskovanju "novejše zgodovine" poudarek predvsem na političnem površčju in dogodkovni ravni" (Vodopivec, 1984, 8), Simoniti pa dodaja, da "v zadnjih dveh desetletjih [...] zgodovina delavskega gibanja in NOB dobi vse večji poudarek" (Simoniti, 1984, 11). Medtem ko so Grafenauer in ostali trdili, da je marksistično zgodovinopisje imelo prav, ko je (med drugim) dalo večji poudarek delavskemu gibanju in NOB-ju, Vodopivec ocenjuje, da ta poudarek ni bil uspešen na tistih področjih, na katera je ciljalo. Ta neuspeh se kaže v zmedah pri odnosu med marksistično-teoretičnim in zgodovinopisnim pristopom k raziskovanju preteklosti.⁷ Tudi pri omembi Kardelja je namesto dozodajšnje apoloģije (Grafenauer in Ziherl), ki je Kardelja videla kot pomembno figuro v usmeritvi zgodovine k družbenim ciljem, prisotno zavračanje te

6 "Posebno pozornost je po mojem mnenju treba posvetiti zgodovini tistih premikov v neizdiferencirani gmoti slovenskih tlačanov, iz katerih so se rodile glavne družbene sestavine slovenskega naroda kot izoblikovane nacije, *zaplojevanju in rasti slovenskega kapitalizma, procesu, v katerem se je rodil in odrasel nosilec slovenske bodočnosti*, slovenski proletariát [podčrtal H. R.]" (Ziherl, 1989, 65).

7 "[...] po precej razširjenem prepričanju je raziskava namreč toliko marksistična kot je "revolucionaren" objekt, ki ga raziskuje" (Vodopivec, 1984, 8).

usmeritve in ocena o *ideološkosti*.⁸ Ta termin je nov v retoričnem okviru naracije, saj pred tem nihče ni neposredno omenjal ideologije družbe, v kateri je živel. Sprememba vsebinskega okvira, ko spoznavni diskurz ni več usmerjen na prikaz pridobitev marksističnega zgodovinopisja, ampak na njegove pomanjkljivosti, nam torej pokaže idejni in teoretični premik v teoretično-politični substrukтури naracije, kajti govor o ideološkosti zgodovine na novo osmišlja položaj zgodovine v družbi.

Ta sprememba pogleda je vidna že v kritičnem odnosu do povezave med politiko in zgodovino. Če se je o tem, da spremembe v slovenskem zgodovinopisju od druge svetovne vojne naprej vodijo k novi družbi in novemu zgodovinarju, predhodna naracija izražala odobravalno in navdušeno, se o tem Vodopivec zdaj izraža "z distanco", hladno, kajti njegovo stališče je, da so to spremembe, ki zožujejo kritični prostor zgodovini.⁹ Simoniti v svoji naraciji še bolj odklanja vlogo politike v zgodovinopisni vedi. Tako neposredno pove, da je Ziherlov idejni koncept o vlogi zgodovine v eshatologiji družbenega razvoja napačen.¹⁰ Uporabi namreč fraze, ki izražajo ta zavračajoč odnos (npr. 'prekleta aktualnost'). Skupaj z Vodopivcem sodi, da je (pretirano) proučevanje NOB-ja ideološko označevanje zgodovine. Njegovo novo idejno in vrednostno stališče *zavrača tako povezovanje zgodovine s politiko kot povečevanje pomena NOB in sodobne zgodovine za razvoj družbe*.

Poleg tega se avtorja odrekata teleološkimi ciljem, ki jih je poudarjala z marksističnim pogledom zaznamovana naracija, in postavljata nove cilje, ki so del spremenjenega pogleda na svet. Tako Vodopivec zapiše: "Zgodovinopisje, ki ne želi biti apologija, ki ne želi postati integralni sestavni del nacionalne in socialne ideologije, ki želi ohraniti svoje kritično mesto v družboslovju [...] bi si neizogibno moralo zastaviti vprašanje o sodobni vlogi zgodovinske zavesti [...] Zgodovinopisje bi moralo zanimati vse, kar zadeva razvoj sveta in človeka: ne revolucije in ideološki boji, ne le revolucionarne stranke in politični radikalizem" (Vodopivec, 1984, 9). Pri njem torej ne gre samo za spremembo ideje o zgodovini, ki naj zdaj išče *kritično mesto* v družbi namesto da *služi* družbi in njenim ciljem, temveč tudi za *spremenjeno idejo o svetu*, v katerem je prisotno to novo zgodovinopisje. Gre za iskanje *"novega in širšega gledanja na zgodovino [podčrtal H. R.]"* (Vodopivec, 1984, 9). Simoniti se

8 Knjiga *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja* je "ostala bolj v domeni ideološkega kot izvorno kritičnega" (Vodopivec, 1984, 7).

9 "Ta nova usmeritev označuje *pragmatično* [podčrtal H. R.] krčenje družbeno in "ideološko" zanimive zgodovine na najnovejša obdobja [...]", in dalje: "Težnje po zoževanju problematike na vprašanja, zanimiva za vsakodnevno politiko in čas, ki ostaja v neposrednem območju revolucije, hkrati spremlja selektivnost v argumentaciji" (Vodopivec, 1984, 9).

10 "Ta ideološka predestinacija [o žrtvovanju za jutri, op. p.] je seveda nesprejemljiva in se seveda v zgodovinopisju še ni uveljavila. V precejšnji meri pa je vplivala v sodobnem zgodovinopisju na nezgodovinsko gledanje do določenega dogajanja v preteklosti [...]. Gre za to, da se je v polni meri uveljavila *prekleta aktualnost* [podčrtal H. R.], ki ima več skupnega s politično publicistiko, kot pa z zgodovinopisjem" (Simoniti, 1984, 11).

odreka tudi dosedanji družbeni vlogi zgodovine, ker sicer ostane od zgodovinopisja samo tisto, "kar je častno za domovino" (Simoniti, 1984, 12). Nov poudarek je tudi na zavedanju in proučevanju "celostne podobe, in to ne za prihodnost, ampak že danes" (Simoniti, 1984, 12). Eshatološkost zgodovinopisja v družbi naj zamenja "nujen poudarek na vseh področjih zgodovinopisnega preučevanja" (Simoniti, 1984, 12).

Diskusija o slovenskem zgodovinopisju z naslovom *Zgodovinopisje na Slovenskem danes* (Zgodovinski časopis, leto 1987) nadaljuje z naracijo, ki sta jo zastavila Vodopivec in Simoniti. V široki diskusiji, kjer je sodelovalo veliko zgodovinarjev, je še bolj razvidna sprememba kognitivnega diskurza. Uvodno vprašanje je podobno kot pred 40 leti: "kje danes stoji slovenska historiografija, kateri koncept zasleduje in ali je ta koncept ustrezen" (*Zgodovinopisje na Slovenskem danes*, 1987, 147). Podobno kot so leta 1947 zgodovinarji analizirali stanje slovenskega zgodovinopisja pred drugo svetovno vojno, se bo tudi sedaj analiziralo stanje obstoječega zgodovinopisnega koncepta.¹¹

Grafenauer že na začetku pokaže na spremembo teoretičnega izhodišča: "[...] problem sodobne zgodovine v slovenskem zgodovinopisju, ki je za zadnjih štirideset let za matico našega naroda preprosto *nimamo v znanstveni obliki* [podčrtal H. R.]" (*Zgodovinopisje na Slovenskem danes*, 1987, 147). Njegovo stališče je v nasprotju z do tedaj uveljavljenim dejstvom, da obstaja zgodovina v znanstveni obliki, ki so jo razvijali prav marksistični zgodovinarji. Če sta Grafenauer in Ziherl nekoč trdila, da je marksistično zgodovinopisje tisto, ki šele daje znanstveno veljavo slovenskemu zgodovinopisju, potem je z nastopom novega dejstva, ki zanika znanstveno veljavo slovenskega (marksističnega) zgodovinopisja za zadnjih 40 let, načrtan *nov vsebinski okvir*, kar pomeni temeljno spremembo spoznavnega dela naracije, saj je na delu proces *zavračanja veljavnega vsebinskega okvira in ustvarjanje novega*. Grafenauer tako nadaljuje, da gre za "nezdravo stanje, da zgodovine po 1945 nimamo napisane" (*Zgodovinopisje na Slovenskem danes*, 1987, 148) ter da "znanstveno ne obravnavamo in kritično ne analiziramo že preko štirideset let preteklosti" (*Zgodovinopisje na Slovenskem danes*, 1987, 148). Pleterski mu pritegne z govorom o slabosti koncepta, ki je v osnovi dober, vendar se ga ne uresničuje. S tem nekoliko omili Grafenauerjevo trditev, da je bil koncept popolnoma napačen, ker ni bil znanstven, vendar sledi kritični liniji in poudari, da bi morali ta koncept vsebinsko razširiti. S podobnim kritičnim tonom do obstoječega slovenskega zgodovinopisja nastopi tudi Janko Prunk, ki izpostavi Grafenauerjevo oceno iz leta 1979 o (ne)izpolnjevanju ciljev marksističnega zgo-

¹¹ "[...] da se je od preteklih sto let slovenskega znanstvenega zgodovinopisja skoraj 40 let razvijalo po 2. svetovni vojni, kar tudi ni ostalo brez vpliva na strokovne koncepte" (*Zgodovinopisje na Slovenskem danes*, 1987, 147).

dovinopisja, kot si jih je zamislil Ziherl.¹² Temu doda še svojo oceno koncepta, ki soglaša s Pleterskim,¹³ ter tako jasno oblikuje vsebinski okvir naracije.

Uveljavitev novih informacij z novo znanstveno oceno slovenskega zgodovino-
nopsisja ter sprememba teoretične podlage, ki izpostavlja *potrebo po novi znanstvenosti in pluralnosti* v raziskovanju znotraj slovenskega zgodovino-
nopsisja, sta temelja za spoznavni diskurz naracije. Skratka, substruktura informacije je od razprave Vodopivca in Simonitija do zdaj doživela celovito prenovu. Tudi retorika se je spremenila iz apologetično-navdušujoče v odklonilno in kritično.

Normativni diskurz naracije nadaljuje s teoretičnim izhodiščem kognitivnega dis-
kurza ter z idejnimi in teoretičnimi zastavitvami Vodopivca in Simonitija. Odprla se je tema o *ideološkem in političnem pritisku na zgodovinarje* in na njihove načine izobraževanja. Tako se Grafenauer kritično izrazi o šolanju, ki daje faktografsko šo-
lane zgodovinarje brez zadostne sposobnosti "za samostojno posploševanje pri iskanju dokazljivih in razvidnih družbenih zakonitosti brez vnaprejšnjega zanašanja na ideo-
loške ali po trenutni politiki narekovane interpretacije o zakonitosti vsega, kar se do-
gaja" (Zgodovino-
nopsisje na Slovenskem danes, 1987, 149). Razvidno je, da Grafenauer uporablja dele retoričnega okvirja, kot sta ga postavila Vodopivec in Simoniti, zlasti z izrazi *ideologija, narekovane interpretacije*. Njegovo moralno stališče o povezavi zgodovine in družbe obsoja povezanost zgodovine s politiko (od tod izraz narekovane interpretacije). Enako meni tudi Prunk, ko govori o prevladujočem ideološkem pogledu v slovenski družbi po letu 1945. Podobno kot Vodopivec in Simoniti tudi on zavrača "razredni pristop in partijnost zgodovine" (Zgodovino-
nopsisje na Slovenskem danes, 1987, 153), saj je to pomenilo "usmerjati vse sile v zgodovino revolucionarnega faktorja, narodnoosvobodilnega gibanja in ljudske revolucije. [...] To je ideološka komponenta [...]" (Zgodovino-
nopsisje na Slovenskem danes, 1987, 153). Bolj nezapleteno se izrazi Melik: "Opozoril bi rad na negativno gledanje [...], da je treba iz vse preteklosti izdvojiti obdobje po letu 1941, mu pridružiti še izbrana napredna poglavja starejših časov, kot revolucije, delavsko gibanje in še kaj drugega, in to posebej gojiti in podpirati. Ta misel se mi zdi *skrajno negativna* [podčrtal H. R.]" (Zgodovino-
nopsisje na Slovenskem danes, 1987, 152). Vse to je mogoče razumeti le kot dokončno prekinitvev z idejno-teoretičnimi izhodišči iz leta 1947 in še bolj z izhodišči Ziherla.

Naracija se je zdaj celovito spremenila in izraža drugačno resnico kot prej. Če je bila prej apologija pomena marksističnega raziskovanja v slovenskem zgodovino-
nopsisju in tudi manifest marksistične politike, je zdaj kritična tako do pomena

12 "Slovensko zgodovino-
nopsisje je, kakor ugotavlja Bogo Grafenauer [...] v glavnem soglašalo z nalogami, ki jih je postavil Ziherl. Na koncu svojega kroka Grafenauer tudi ugotavlja, da mnoge stvari res še niso dosežene in še zdaleč ne zadovoljivo rešene" (Zgodovino-
nopsisje na Slovenskem danes, 1987, 153).

13 "Mislim, če govorimo danes o krizi, da to ne bi mogli imenovati krizo slovenskega zgodovino-
nopsisja, ampak prej zavedanje, globoko spoznanje o tem, da moramo nekatere stvari idejno, metodološko preseči [...] in da z metodološkim, organizacijskim izpopolnjevanjem in preseganjem [...] preidemo v novo kvaliteto" (Zgodovino-
nopsisje na Slovenskem danes, 1987, 154).

marksističnih zgodovinarjev kot tudi do marksističnih ideoloških ciljev. Ne zagovarja več osrednjega mesta NOB in delavstva ter eshatološke vloge zgodovine v družbi, ampak vrednost natančne, znanstvene obravnave doslej opravljenega dela ter pluralnost pogledov in tem.

ZGODOVINOPISNA NARACIJA V SAMOSTOJNI SLOVENIJI

S samostojno in neodvisno državo Slovenijo, ki je za svoj družbeni sistem sprejela parlamentarno demokracijo in za svoj ekonomski sistem kapitalizem, je tudi slovensko zgodovino pisje prešlo iz znanega polja delovanja v jugoslovanskem socialističnem sistemu v novo polje aktivnosti znotraj demokratično-kapitalističnega sistema. Z vidika znanosti ta prehod v začetku devetdesetih let ni bil posebej prelomen. Zgodovino pisje je nadaljevalo s programskimi smernicami iz osemdesetih let (proučevanje do tedaj zanemarjenih obdobij in družbenih sfer, razširitev metodologije s povezovanjem z drugimi družboslovno-humanističnimi vedami, širjenje polja vednosti s pomočjo postavljanja tem v širši geografski okvir), jih dopolnjevalo ter si tudi zastavilo nove cilje, odprlo nova področja raziskovanja in vključilo nove metode delovanja.

So pa zaradi spremenjenega družbenega in političnega sistema jasno opazne spremembe pri razmerju med sistemom in zgodovino pisjem. Prva sprememba je, da se zdaj v polje zgodovinskega proučevanja vtika pestra množica ljudi (torej ne samo šolani zgodovinarji), z različnim družbenim statusom in različnimi izhodišči. Ta pestrost je očitno povezana z večjimi materialnimi možnostmi za izražanje stališč kot tudi s spremenjeno politično klimo. Res pa je, da se je diskusija o zgodovinski stroki, v kateri so sodelovali tudi laiki, vrtela večinoma samo okoli ene teme, in sicer druge svetovne vojne ter njenega posrednega zaključka. To obdobje je bilo od začetka devetdesetih let prostor ne samo zgodovino pisnih in laičnih debat, temveč tudi političnih prekanj. Na sfero zgodovino pisja sta tako vplivala dva faktorja. Prvi je civilni faktor, saj je bilo zgodovinsko proučevanje obdobja druge svetovne vojne vedno pod lupo javnosti in mnogi so izražali svoja mnenja o dosežkih stroke. Drugi faktor pa je politični, saj se je po eni strani na temelju metod in rezultatov zgodovinskega proučevanja sodilo, ali je zgodovino pisje še vedno pod vplivom politike, kot je bilo (oz. naj bi bilo) za časa socializma, po drugi strani pa so bili rezultati proučevanja druge svetovne vojne, ki so zanimali javnost, tudi del uradnih političnih diskusij.

Skratka, zgodovino pisna naracija sledi drugačnim smernicam kot pred 1990, ko je bila v domeni diskusije med zgodovinarji, kajti sedaj nanjo bolj vplivajo 'nezgodovinarji' kot zgodovinarji. Če je torej znanstveni aspekt zgodovinske stroke ostal v polju strokovnega zgodovino pisnega vpraševanja, ker ni bilo velikih metodoloških problemov, je narativni aspekt postal odprt širokemu krogu strokovnih in nestrokovnih mnenj. Lastnosti zgodovino pisne naracije torej niso več odvisne samo od zgodovinarjev, ampak tudi od laikov.

Na ravni teoretično-politične substrukture se prepletata dve niti. Prva je stališče zgodovinarjev in nekaterih laikov o zdajšnjem vplivu politike na zgodovino. Glede tega so mnenja deljena. Sem spadajo tudi pogledi o ideološkem vplivu prejšnjega družbenega sistema na sedanje delo zgodovinarjev. Ta linija se torej nadaljuje v smeri Simonitijske in Vodopivčeve diskusije iz osemdesetih let. Druga nit je izražanje stališč zgodovinarjev in javnosti o dogodkih, povezanih z drugo svetovno vojno. Ker se diskusija o teh dogodkih suče okoli etičnih in političnih vprašanj, ne pa okoli zgodovinskih, je bila ta linija na tem mestu kategorizirana kot poseben del teoretično-politične substrukture. Pomen te ravni "sprave" je v tem, da kljub manjšinskemu sodelovanju zgodovinarjev v debati o vrednotah in moralnih ocenah preteklih dogodkov omogoča celovitejšo zaznavanje značilnosti nove naracije.

Razvoj zgodovinske naracije v prvih letih po spremembi političnega in družbenega sistema je bil spremljan na podlagi sklopa prispevkov na temo *Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino*, ki je bil objavljen leta 1994 v *Razgledih*. Poleg standardnih treh substruktur so bile zaradi pomena, ki ga imajo v tej temi etična vprašanja o preteklosti, posebej izpostavljene tudi poteze naracije na ravni "sprave".

Glede vsebinskega okvira, ki bi ponujal nove informacije, ni prelomnih sprememb, saj se samo ponavljajo ugotovitve Simonitijske in Grafenauerje iz leta 1987. Tako zgodovinar Ervin Dolenc, podobno kot Simoniti, ugotavlja, da je imelo marksistično zgodovino pomanjkljivosti in je neredko dalo slabe rezultate, "ki so se pokazali v izrazito podrobnih, predebelih in suhoparnih monografijah brez prave rdeče niti" (Dolenc, 1994, 13). Posledica teh pomanjkljivosti pa je ravno nepreglednost informacij za obdobje polpretekle zgodovine ter dvom o njihovem pomenu in znanstveni veljavi. K problematiki polpretekle zgodovine dodaja svoje mnenje tudi Peter Vodopivec, ko pravi, da je obdobje druge svetovne vojne samo eno izmed mnogih in da mu ne gre niti sedaj, kakor mu ni šlo niti za časa marksističnega zgodovinskega, pripisovati posebnega pomena. S tem se strinja tudi Janko Prunk, ki nasprotuje temu, "da je raziskava slovenske zgodovine v času 2. svetovne vojne in njena objektivna ocena alfa in omega zgodovinskega razvoja in zgodovinskega [...]" (Prunk, 1994, 8) in podpre Vodopivčev stališče, naj se slovensko zgodovino še naprej ukvarja z drugimi obdobji in vprašanji.

Skratka, ponovno so, skladno z zaključki predhodnikov, izražena dejstva o slovenskem zgodovinskem, da je slednje nestrokovno in pretenciozno obravnavalo določena vprašanja, da se to lahko popravi ter da je potrebno pozornost posvetiti širšemu spektru vprašanj in obdobji. Na ta način naj se sledi ideji o celoviti zgo-

dovini, ki je tudi v skladu z ugotovitvami v svetovnem zgodovinopisju.¹⁴ Na ravni substrukture informacije torej ni velikih novosti.

Že takoj pa so opazne spremembe teoretično-politične substrukture, in sicer v odnosu med politiko in zgodovino. Tako zgodovinarji kot nezgodovinarji sodijo, da je imela politika v socialističnem družbenem sistemu neposreden vpliv na zgodovinopisje. Čeprav takšen pogled ni nič novega, je zanimiv retorični okvir, v katerem so te sodbe podane. Kot pred desetimi leti se tudi zdaj uvajajo nekateri novi termini, ki zaostrijo kritičen ton naracije. Sociolog Gregor Tomc trdi: "Praktično brez izjeme je šlo za *režimsko* [podčrtal H. R.] zgodovinopisje, ki je pretekle dogodke prikrojvalo glede na potrebe vladajoče politične skupnosti, medtem ko je bila znanstvena verodostojnost zgolj sekundarnega pomena [...]" (Tomc, 1994, 11). Z njim se strinja Ervin Dolenc, ko pravi: "Pomanjkljivo stanje slovenskega zgodovinopisja o zadnjem stoletju je seveda v največji meri plod *totalitarnega režima* [podčrtal H. R.] v drugi polovici stoletja" (Dolenc, 1994, 12). Novi izrazi (*režim*) in fraze (*totalitarni režim*, *komunistični režim*) na slabšalni način označujejo jugoslovanski družbeni in politični sistem. Podobno sta se do njega opredelila tudi Simoniti in Vodopivec, z izrazom *ideologija*. Lahko rečem, da gre za vrednostno povsem *negativne ocene o socialističnem sistemu in njegovem odnosu do zgodovinopisja*, ki pa jih v osemdesetih letih, ko so kritično gledali samo na odnos med zgodovino in politiko in ne na celoten sistem, ni bilo.

O nadaljevanju vpliva politike na zgodovinopisje je tudi zdaj veliko govora, saj Tomc zapiše, da se "na idealizirano podobo partizanstva in posledično na črno-bela prikazovanja državljanske vojne še vedno sklicujejo *politični dediči starega režima* [podčrtal H. R.]" (Tomc, 1994, 11). Tudi Dolenc pove, da zaradi selektivnega raziskovanja druge svetovne vojne v preteklosti še danes prihaja do "neovirane interpretacije v korist dnevne politike" (Dolenc, 1994, 13). Splošno stališče avtorjev je, da je takšen napet odnos mogoče razrešiti edinole s celovito avtonomijo zgodovinske stroke, ki pa je možna šele zdaj, v novem demokratičnem okviru. Nova politična in družbena ureditev v Sloveniji ima na lestvici vrednot zelo pozitiven pomen, ki ga lahko primerjamo s pomenom socialistične ureditve v prvih številkah *Zgodovinskega časopisa* (in pri Zihlerlu). V sedanji naraciji je torej prisoten *popolnoma nov pogled na svet*, popolnoma nova vrednostna lestvica. Če je bilo pred šestdesetimi leti kot etično zelo pozitivno ocenjeno povezovanje zgodovinske stroke v eshatološki proces družbe, je zdajšnje teoretično in etično stališče, da mora biti zgodovinska stroka kar se da samostojna v svojem delovanju. Celovito proučevanje preteklosti, kot ga je zagovarjal Simoniti, je namreč možno šele v drugačnem družbenem in političnem okolju.¹⁵

14 "Zato zgodovine ni mogoče napisati na novo na način, da bi spreminjali dejstva oziroma jih interpretirali drugače, kot je bilo dognano v svetovnem zgodovinopisju" (Nečak, 1994, 10).

15 "Šele stalno soočanje različnih ideoloških pristopov in različnih historiografskih smeri, nasprotujoče in polemične osvetlitve posameznega zgodovinskega problema bistveno zaokrožijo zgodovinsko zna-

Toda kljub zagovarjanju samostojne poti zgodovinskega raziskovanja tudi nekateri drugi avtorji prispevkov (Vasko Simoniti,¹⁶ Jože Dežman¹⁷), soglašajoč s stališči Dolenca in Tomca, opažajo še vedno *prisoten vpliv politike* na zgodovinsko stroko, kar pa vrednotijo kot zelo negativno, saj to omejuje težnjo po apolitičnosti in avtonomnosti stroke.

Med nezgodovinarji je filozofinja Spomenka Hribar politični pritisk na zgodovinsko stroko za časa socializma ovrednotila kot negativno etično dejanje prisvajanja Resnice, metafizične, teleološke resnice o zgodovini¹⁸ in pozvala zgodovinopisje, naj odpravi to privilegirano pozicijo, čeprav bi lahko rekli, da je zgodovinarji niso dojemali tako. O pomenu samostojne in svobodne poti ponovno spregovori tudi Simoniti: "Zgodovinopisje, ki je osvobojeno, oziroma se otresa frustracijskih spon starejših generacij, je seveda prav tako afirmativno v nacionalnem pomenu, toda s svojo tematsko odprtostjo in raziskovalno domišljijo si utira lastno in samostojno primerjalno pot" (Simoniti, 1994, 11). Govor o svobodi v zgodovinopisju v afirmativnem retoričnem okviru je del nove vrednostne lestvice, v kateri je *svoboda zgodovinopisja* povezana s *samostojnostjo zgodovinopisja v družbi* in z demokratičnim političnim sistemom.

O avtonomnosti zgodovinopisja pišeta tudi zgodovinarja Dušan Nečak in Janko Prunk. Oba se v izhodišču strinjata, da se mora politični vpliv na zgodovinopisje končati,¹⁹ da so lahko samo zgodovinarji tisti, ki odločajo o področjih in načinih svojega dela²⁰ ter da lahko samo oni kvalitetno obravnavajo zgodovino v celoti.²¹ Ugotovitev, da je potrebno slovensko zgodovinopisje postaviti vzporedno svetovnemu zgodovinopisju, ki je že bila obravnavana kot nova informacija v vsebinskem okviru naracije, je pomembna tudi v normativno-teoretskem diskurzu, ker je postav-

nje oziroma pomagajo pri nadaljnji poti njegovega osvetljevanja. To za slovensko zgodovino do pred kratkim ni bilo mogoče" (Dolenc, 1994, 13); in še: "[...] je za zgodovinopisje toliko pomembnejši dostop do številnih novih dokumentov, predvsem pa detabuizacija proučevanja medvojnega obdobja. Vsem razlikam v pogledih navkljub prepovedanih tem ni več" (Tomc, 1994, 12).

- 16 "Obstajajo še *stari refleksi* [podčrtal H. R.], ki ob nesproščenosti in odsotnosti raziskovalne domišljije ponujajo usluge oblasti za reševanje aktualnih problemov, izvirajočih iz preteklosti [...]" (Simoniti, 1994, 10).
- 17 "[...] tovrstni konformizem stroke v časih tranzicije vse premalo spremlja kritična programska refleksija" (Dežman, 1994, 13).
- 18 "Tisti, ki hoče absolutno oblast, ki torej ni sposoben enakopravnega obnašanja do drugih, marveč le podrejanja drugih, hoče zgodovino kot svojo lastnino, hoče, da je njegova interpretacija zgodovine Resnica, ker išče v njej "korenine" (zasluge!), namesto da bi pristal na svobodne volitve. Tako je bilo v socializmu s partijo [...]" (Hribar, 1994, 18).
- 19 "Sploh je slabo, če o zgodovini in zgodovinopisju presoja politika. Upam, da smo se tega uspeli naučiti iz domače in tuje preteklosti" (Nečak, 1994, 10).
- 20 "Upam, da bodo slovenski zgodovinarji znali [...] ohraniti svojo avtonomno presojo o izboru zgodovinskih vprašanj za raziskavo in za njihovo ocenjevanje, ne glede na pričakovanja aktualne politike" (Prunk, 1994, 8).
- 21 "Zdi se mi, da je za nas zgodovinarje pomembnejše vprašanje, kdo naj bo tisti, ki bo doslikal obstoječo zgodovinsko sliko. Vsekakor morajo to biti le visokokvalificirani strokovnjaki" (Nečak, 1994, 10).

ljanje slovenske zgodovine v okvir svetovne povezano s pozitivnim vrednotenjem nove samostojnosti zgodovinopisja v spremenjenem političnem okvirju. Zgodovinarji (Dolenc, Nečak, Prunk) ne govorijo neposredno o tej zahtevi, ampak, prav z izpostavljanjem razlik v položaju zgodovinopisja v socialističnem sistemu in v demokratičnem sistemu nakazujejo, da je zdaj, ko je Slovenija del demokratičnega in razvitega sveta, možno vzpostaviti takšno stopnjo razvitosti in avtonomnosti zgodovinopisja, kot jo imajo demokratične države. Če je torej negativna vrednostna ocena o povezanosti politike in zgodovinopisja povezana z negativno vrednostno oceno socialističnega sistema (totalitarni režim), je pozitivno vrednotena avtonomija zgodovinske stroke (in njen razvoj v primerjavi s svetovnim oz. evropskim zgodovinopisjem) združena s pozitivnim vrednotenjem demokratičnega političnega sistema. Poleg tega mora biti politika odvisna od zgodovinopisja, kot zapiše Prunk: "Toda slovenska historiografija, če hoče veljati za resno in evropski kompatibilno, se danes ne more ukvarjati [...] z iskanjem nekakšnega konsenza oziroma sprave v zgodovinski oceni" (Prunk, 1994, 8). Zgodovinopisje lahko torej poda samo svojo strokovno oceno, tej pa politika pripiše svoj pomen: "Takrat sem zapisal in danes ponavljam, da je prav tako, saj je le na znanost oprta politika lahko stabilna, dolgoročna in uspešna. Vendar pa politika ne sme opravljati znanstvenega dela namesto raziskovalcev" (Nečak, 1994, 10). Tu naj sklenemo s tem, da se vsi zgodovinarji strinjajo z avtonomnostjo zgodovinske stroke, pri čemer nekateri omenjajo tudi odvisnost politike od nje, ne samo negativnega vpliva politike nanjo.

S podobne pozicije nastopata tudi zgodovinarja Peter Vodopivec in Boris Mlakar, ki trdita, da je iskanje resnice preteklosti vedno aktualno ob velikih družbenih spremembah. Seveda se oba pridružujeta mnenju svojih profesionalnih kolegov in ostalih, da je slovensko zgodovinopisje do pred kratkim prikazovalo preteklost preveč preprosto in da je bilo v tem prikazovanju pod vplivom politike, toda posebej zanimivo je, kako ocenjujeta vlogo zgodovinarjev. Če je Simoniti v članku iz leta 1992 (Simoniti, 1992) sodil, da so bili zgodovinarji omejeni v svojem znanstvenem delovanju in da so bili *skoraj vsi* ideološko indoktrinirani, Vodopivec pove, da je krivično "strpati vse zgodovinarje 'novejše dobe', ki so raziskovali in pisali o zgodovini po letu 1918 ali 1941, v isti koš in jih razglasiti za režimske oportuniste [...]" (Vodopivec, 1994, 20). Vrednostna sodba o njih je po njegovem mnenju povezana tako z njihovim osebnim pogumom kot z vprašanjem o splošnem družbenem stanju slovenske inteligence pred drugo svetovno vojno in po njej.²² Mlakar meni, da je bil status zgodovinarjev povezan z njihovim delovanjem/sodelovanjem znotraj predpisane ideologije²³ kot tudi z

22 "[...] del vprašanja o tem, kaj se je po letu 1945, v nemajhni meri pa že prej, posebej v dvajsetih in tridesetih letih našega stoletja in v času druge svetovne vojne, dogajalo s "slovensko inteligenco" (Vodopivec, 1994, 20).

23 "Rezultati njihovega dela v preteklih desetletjih so impozantni, toda samo z vidika sodobnih uporabnikov, pozitivističnih idealov" (Mlakar, 1994, 11).

njihovo osebnostjo.²⁴ Vodopivčeva in Mlakarjeva strokovna in etična ocena o slovenskih zgodovinarjih je, da so zgodovinarji delovali v določenem družbenem okviru in da je zaradi tega trpelo njihovo znanstveno delo (ker je bilo pod neposrednim vplivom politike) ter da oni niso moralno odgovorni za to, saj niso počeli nič več ali manj kot drugi znanstveniki.

Vendar pa je morda utemeljen ugovor zgodovinarja Franca Rozmana, ki zgodovinarjem zameri "ne glede na politične pritiske [...], da so upoštevali in verjeli le virom zmagovite strani, nasprotno pa le malo upoštevali [...]" (Rozman, 1994, 10) ter pravi, da so bila njihova metodološka izhodišča le "hagiografsko povelečevanje edinstvenega in neponovljivega vrha slovenske zgodovine in genialnih ocen naših marksističnih teoretikov" (Rozman, 1994, 10). Takšna moralna ocena o subjektivni odgovornosti zgodovinarjev pa je blizu že omenjeni Simonitijevi oceni o ideološki indoktriniranosti. Nasprotno Vodopivec bolj pragmatično sodi, da so bili slovenski zgodovinarji kot del slovenske inteligence v dobi ideoloških delitev, kjer ni bilo prostora za "sredinsko" mišljenje. Tako si je zgodovinopisje, ki je bilo "dovzetno za ideološko-politične sugestije in pritiske, med drugim samo zoževalo in zamejevalo obzorje" (Vodopivec, 1994, 20), ter pristajalo na samo eno različico Resnice (kot se je izrazila Spomenka Hribar), ki ji zdaj nasprotuje druga Resnica, obe pa sta brez prave, strokovne in obče družbene veljave. Mlakar pritrjuje takšni oceni, ko pove, da "smo [zgodovinarji, op. p.] živeli in delali (zgodovino) v jasno razvidnem kontekstu zmagovalčevega sistema" (Mlakar, 1994, 11). To je seveda privedlo do tega, da se zdaj soočamo s pristranskim zgodovinskim spominom, ki se žilavo oklepa svoje privilegirane pozicije, in posledično tudi z ujetostjo "v zanke novega političnega diskurza [...]" (Mlakar, 1994, 11). Rešitev za takšno zagato je v kvalitetnem in strokovnem delu, prizadevanju, "da so [zgodovinarji, op. p.] pri selekciji virov, tem ipd., predvsem pa pri interpretaciji zgodovinskega gradiva čim bolj poštene ter uporabljajo dogovorjeno metodologijo in terminologijo" (Mlakar, 1994, 11).

Skratka, o delovanju zgodovinarjev v socialističnem sistemu obstaja enotna strokovna ocena, da so zgodovinarji in zgodovinopisje delovali po določenih političnih smernicah, da je to privedlo do določenega manka znanstvene obdelave nekaterih tem in področij, kar je posledično pomenilo, da se je uveljavila ena, ideološko obarvana, resnica o preteklosti. O osebni naklonjenosti zgodovinarjev do socialističnega sistema, ki naj bi vplivala na njihovo znanstveno delo, so mnenja različna, saj jim nekateri (Rozman) očitajo jasno privrženost idejam sistema, medtem ko drugi (Mlakar in Vodopivec) sodijo, da so zgodovinarji ravnali tako pragmatično kot drugi. Vsi skupaj pa pozitivno vrednotijo prekinitev s takšno tradicijo zgodovinopisja in uveljavljanje avtonomne, strokovno močne zgodovinske stroke.

24 "Zgodovinarji so se pač prilagodili položaju in znotraj sistema v skladu s svojo sposobnostjo, interesi in pogumom opravljali svoje delo" (Mlakar, 1994, 11).

Problem "sprave" je v bistvu problem, ki ni v neposredni zvezi z zgodovinopisno naracijo, ampak je pomemben pri razumevanju kompleksnosti zgodovinopisne naracije. Tu je bolj v ospredju iskanje temeljnih moralnih vrednot avtorjev in manj teoretičnih ali političnih stališč. "Sprava" je vezana na diskusijo okoli dogajanj neposredno po drugi svetovni vojni, ko so bili storjeni vojni zločini. Avtorji prispevkov negativno moralno ocenjujejo odnos jugoslovanske državne politike do tega vprašanja in pozitivno moralno vrednotijo sedanje družbeno okolje, v katerem naj bi se razrešil problem teh zločinov.

Tako se Simoniti metaforično izrazi o *krvavi svobodi* po koncu vojne in moralno nedvoumno obsodi politiko, odgovorno za zločine.²⁵ Zagovarja nov institucionalni okvir, v katerem je zaradi večje stopnje državljskih pravic možna sprava.²⁶ Njegov čustveni način izražanja kaže na odklonilen odnos do obravnave tega vprašanja v preteklosti in pozitivno vrednotenje nove družbene ureditve. Podobnega mišljenja je tudi Vladimir Kavčič, ko pravi: "[...] tragično in nemoralno pa je, da brezštevne žrtve, ki smo si jih Slovenci prizadejali sami med seboj, še po pol stoletja služijo ponovnemu vzbujanju sovraštva in v nadaljevanju vodijo k vnovični politični konfrontaciji [...]" (Kavčič, 1994, 12) ter doda, da je spravna rešitev možna v medsebojnem sočustvovanju znotraj novega državnega okvira.²⁷ Takšni moralni oceni pritegne tudi zgodovinar Jože Pirjevec,²⁸ medtem ko Tomc in Peršin ugotavljata, kaj je tisto, kar trenutno ovira spravo (nerazrešeni status žrtev in zločincev²⁹ ter zgodovinski spomin³⁰). Zdi se, da vsi, tako zgodovinarji kot nezgodovinarji, vrednotijo spravo kot pozitivno oz. kot vrednoto, h kateri je potrebno stremeti, tako na državni kot osebni ravni. Njen status je povezan tako s priznanjem osnovnih človekovih svoboščin in pravic, ki v demokratičnem sistemu zavzemajo pozicijo temeljnih etičnih vrednot, kot tudi s svobodnejšim raziskovanjem preteklosti. Negativno pa je vredno-

25 "Zmagovalec je desetletja molčal o zločinu, opeval samega sebe in lastno zmago izničil v prazen ritual" (Simoniti, 1994, 10).

26 "Toda država, za katero so se odločili skorajda vsi njeni državljani in ki predstavlja s svojo normativno ureditvijo nesporen okvir [...] mora opraviti spravno daritev. V novo državo so namreč vstopili bivši zmagovalci in premaganci prvič kot enakopravni sooblikovalci skupne države z neenakim izhodiščem ter starimi delitvami" (Simoniti, 1994, 10).

27 "Za uresničevanje lastne državnosti bi nam bila potrebna kar največja notranja kohezija, velika mera strpnosti in medsebojnega razumevanja, skupno spoznanje o tragičnosti naših nasprotij v preteklosti in skupen napor, da se kaj takega ne bi več zgodilo" (Kavčič, 1994, 12).

28 "V tem kontekstu je sprava mogoča samo, če ponižno sprejmemo lastno zgodovino kot celoto, kot danost, ki nas je zaznamovala, vendar na srečo le ne tako usodno, da ne bi mogli stopiti v korak z bolj razvitimi in v demokraciji bolj trdnimi narodi" (Pirjevec, 1994, 13).

29 "Že na prvi pogled je očitno, da sedanje okoliščine v Sloveniji niso naklonjene spravi. [...] V resnici pa so z nastankom pravne države nastale šele prave razmere za razlikovanje žrtev od zločincev državljanske vojne" (Tomc, 1994, 12).

30 "Iz procesa tega sporazumevanja se samovoljno izločajo tisti, ki še kar naprej vztrajno poudarjajo, da sprave ne more biti, dokler ne bo obveljala njihova ideološka "resnica" o zgodovini" (Peršin, 1994, 10).

ten politični molk o dogajanjih med drugo svetovno vojno v socialističnem sistemu, skupaj s političnim pritiskom na zgodovinarje.

Diskusija o statusu zgodovinarja v samostojni Sloveniji se je z občasnimi premori nadaljevala vse v čas te raziskave (leto 2006 in 2007). V grobem bi lahko povzeli, da se osnovne premise teh debat niso drastično spremenile od prispevkov iz leta 1994. Tako je ena od ključnih točk še vedno zagovarjanje vrednot avtonomije in znanstvenosti v zgodovinarstvu. To stališče se sklada s pozitivnim pogledom na spremembo družbenega sistema v začetku devetdesetih let. V vseh diskusijah po letu 1994 so se sodelujoči, tako zgodovinarji kot laiki, strinjali, da takšno zgodovinarstvo v socialističnem družbenem sistemu ni bilo mogoče. Zato je možnost razvoja te vrste zgodovinarstva z vseh strani pozitivno vrednotena.

To, kar ogroža takšno zgodovinarstvo, in to je druga ključna točka teh diskusij, pa je še vedno prisoten vpliv politike nanj. Ta vpliv ima dvojni značaj. Nekateri ga vidijo kot nadaljevanje istih ideoloških pritiskov kot v prejšnjem družbenem sistemu, po drugi strani pa je ocenjen kot poskus uveljavljanja revizionističnih pogledov v zgodovinarstvu. Kakršnokoli že je stališče sogovornikov o značilnostih tega vpliva, ni mogoče spregledati, da še vedno poteka proces miselne transformacije v zvezi z zgodovinarstvom. Namreč, ne glede na to, kako je zamišljen status zgodovinarstva v demokratičnem družbenem sistemu, njegovo razmerje s politiko še vedno ostaja aktualno. V tem oziru lahko sklepamo, da se diskusije v devetdesetih letih in kasneje soočajo z istim vprašanjem kot diskusije v osemdesetih letih. To nam dokazuje, da so bili – kljub kvalitativnim spremembam znotraj same zgodovinarstvene stroke – njeno raziskovanje in metode vseskozi predmet družbenega, političnega ter ideološkega ocenjevanja in vrednotenja.

DEVELOPMENT OF NARRATIVE IN SLOVENIAN HISTORIOGRAPHY AFTER SECOND WORLD WAR AND AFTER SLOVENIAN INDEPENDENCE

Hrvoje RATKAJEC

University of Primorska, Science and Research Centre of Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijska 1

e-mail: hrvoje.ratkajec@zrs.upr.si

SUMMARY

The goal of this article is to illustrate the development of narrative in Slovenian historiography in two different periods (after the Second World War and after Slovenian Independence in 1991). The first thing I had to do was to construct a concept of narrative with which I could analyze a discussion in Slovenian historiography about

how history should be written. Based on the studies of work by Jerzy Topolski I tried to combine two different approaches to this question (narrative approach and empirical approach) into one concept of narrative that acknowledges equally the role of the empirical in history (the facts) and the meaning of narrative (the presentation of facts). I applied this concept in an analysis of a discussion between Slovenian historians, finding out what facts about historiography they presented and what their theoretical, ideological and ethical standpoints were. The result of my analysis shows that Slovenian historians after the Second World War positively accepted the Marxist theoretical method of historiography. This began to change after 1980 when historians started to reject this method, saying that it has a negative ideological impact upon a Slovenian historiography. During the period after the Second World War and prior to Slovenian independence there was an obvious change of views regarding the Marxist method. At the beginning it was accepted on the theoretical-historiographical level and on its ideological level and at the end its ideological connotations were rejected and only parts of the theoretical views were welcomed. After Slovenia became an independent country there was a discussion about how Slovenian historiography should accept modern standards in historiography and be a valuable part of a new democratic society. Not many new facts about historiography were presented in that discussion (in comparison to the 1980s when there was a dramatic increase of new information about the Marxist method) but a debate was started about clearing up the old ideological standpoints in historiography and society in general. Thus the discussion in the 1990s and on involved not only historians but also various others.

Key words: Slovenia, historiography, historiographical narration, ideology, Marxism

LITERATURA

- Dežman, J. (1994):** Zgodovina: učiteljica, pravljica, nadloga. V: Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino? – 3. Razgledi, 7 (1014). Ljubljana, 12–13.
- Dolenc, E. (1994):** Nepoznavanje dejstev je ovira za ploden dialog. V: Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino? – 1. Razgledi, 5 (1012). Ljubljana, 12–13.
- Grafenauer, B. (1947):** Problemi in naloge slovenskega zgodovinopisja v našem času. Zgodovinski časopis, 1, 1. Ljubljana, 11–30.
- Hribar, S. (1994):** Sprava ni konsenz o preteklosti, temveč o prihodnosti. V: Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino? – 6. Razgledi, 10 (1017). Ljubljana, 18–19.
- Kavčič, V. (1994):** Nizka raven politične kulture. V: Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino? – 2. Razgledi, 6 (1013). Ljubljana, 12.
- Kos, M. (1948-1949):** O nekaterih nalogah slovenskega zgodovinopisja. Zgodovinski časopis, 2, 2–3. Ljubljana, 135–144.

- Luthar, O. (1993):** Med kronologijo in fikcijo: strategije historičnega mišljenja. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Mlakar, B. (1994):** Denacionalizacija zgodovine, v *Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino?* – 8. Razgledi, 12 (1019). Ljubljana, 10–11.
- Nečak, D. (1994):** Projekt drugačna zgodovina. V: *Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino?* – 4. Razgledi, 8 (1015). Ljubljana, 10.
- Peršin, P. K. (1994):** Slovensko spogledovanje z zgodovino, v *Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino?* – 3. Razgledi, 7 (1014). Ljubljana, 10–11.
- Pirjevec, J. (1994):** Sprava je individualna odločitev, v *Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino?* – 1. Razgledi, 5 (1012). Ljubljana, 13.
- Prunk, J. (1994):** Zbrisati razliko med poraženci in zmagovalci in popraviti krivice. V: *Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino?* – 5. Razgledi, 9 (1016). Ljubljana, 8–9.
- Rozman, F. (1994):** "Le počasi dobra trava raste". V: *Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino?* – 8. Razgledi, 12 (1019). Ljubljana, 8–10.
- Simoniti, V. (1984):** Ali obstaja koncept slovenske zgodovine?. *Problemi: revija za kulturo in družbena vprašanja*, 22, 12. Ljubljana, 10–12.
- Simoniti, V. (1992):** O slovenskem zgodovinopisju 1945–1990 ali kako je na zgodovinopisje vplivalo staranje oblasti. *Zgodovinski časopis*, 46, 3. Ljubljana, 387–394.
- Simoniti, V. (1994):** Sprava, zgodovinopisje, zgodovinarji. V: *Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino?* – 2. Razgledi, 6 (1013). Ljubljana, 10–11.
- Tomc, G. (1994):** Na smrt spravljene Slovenci. V: *Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino?* – 1. Razgledi, 5 (1012). Ljubljana, 11–12.
- Topolski, J. (1987):** Historical Narrative: Towards a Coherent Structure. *History and Theory*, 26. Middletown, 75–86.
- Topolski, J. (1991):** Towards an Integrated Model of Historical Explanation. *History and Theory*, 30. Middletown, 324–338.
- Topolski, J. (1999):** The Role of Logic and Aesthetics in Constructing Narrative Wholes in Historiography. *History and Theory*, 38. Middletown, 198–210.
- Uredništvo (1947):** Obračun in program. *Zgodovinski časopis*, 1, 1. Ljubljana, 7–10.
- Vodopivec, P. (1984):** Poskus opredelitve slovenskega zgodovinopisja z vidika odnosa zgodovina-ideologija (Teze za razpravo). *Problemi: revija za kulturo in družbena vprašanja*, 22, 12. Ljubljana, 6–9.
- Vodopivec, P. (1994):** Zgodovina kot pogled na svet. V: *Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino?* – 7. Razgledi, 11 (1018). Ljubljana, 19–20.
- Ziherl, B. (1989):** O nekaterih teoretičnih in praktičnih problemih slovenskega zgodovinopisja. Zbrana dela V. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Zgodovinopisje na Slovenskem danes (1987).** *Zgodovinski časopis*, 41, 1. Ljubljana, 147–172.